

I. Et historisk overblik

De første mennesker

- 1.500.000 Homo erectus med oprindelse i Afrika.
- 50.000 Homo sapiens, det tænkende menneske. Homo sapiens levede i ældre stenalder (palæo-lithicum) som jægere og samlere. Livsvilkårene blev først ændret afgørende ved begyndelsen af yngre stenalder (neo-lithicum).
- 7.000 Yngre stenalder (neo-lithicum). Menneskene begynder at dyrke jorden, at holde husdyr og at lave keramik.

De store oldtidskulturer

- 3.000 f. Kr. Det kulturelle niveau tager et tigerspring med de to store flodkulturer: Ægypten og Mesopotamien (landet mellem de to floder, Eufrat og Tigris).
- 2.500 Bronzealder. Minoisk kultur på Kreta med blomstringstid omkring 1.600 f. Kr. Folkene på Kreta anvendte et ældre middelhavssprog, der er bevaret på nogle lertavler, der kaldes linear A på grund af tavlernes inddeling i linjer.
- 2.000 Folkevandringer fra de russiske områder mod Indien og Europa. Disse folk, der ofte kaldes indoeuropæere eller ariere, havde en fælles (patriarkalsk) kultur og et fælles sprog, der kaldes indoeuropæisk. Dette sprog fortrængte de ældre sprog næsten overalt, hvor indvandrerne slog sig ned, dvs. i store dele af Indien og Europa.
- 1.300 Kongen på den græske borg Mykene, der ligger på Peloponnes, behersker store dele af Middelhavets kyster. Folkene i Mykene anvendte en tidlig udgave af græsk, der er et indoeuropæisk sprog. Dette sprog kendes fra lertavler, der kaldes linear B tavler for at adskille dem fra de tidlige lertavler på Kreta.
- 800 Den græske bystat, polis, tager form. Med tiden udviklede den græske bystat sig til den altdominerende samfundsform i middelhavsområdet.
- 725 Det første græske alfabet. For første gang har mennesket fået en skrift, som man ikke skal være specialist for at beherske. Med omkring 24 bogstaver er det muligt at skrive alt, hvad man har brug for. Værdien af dette skriftsystem for den kulturelle udvikling kan ikke overvurderes.
- 550-400 Græsk kultur blomstrer inden for naturvidenskab, filosofi, politik, litteratur, skulptur og arkitektur. Man kan uden at overdrive sige, at Europas kulturelle vugge stod i oldtidens Athen.
- 325-100 Hellenismen. Perioden mellem 325 og 100 f. Kr. kaldes hellenismen, eftersom landene i det østlige Middelhavsområde alle var præget af den græske kultur. En af grundene hertil var makedoneren Alexander den Store (356-323 f. Kr.), der i sin korte levetid nåede at erobre store dele af Orienten og derved bragte græsk kultur til de besatte områder.
- 146 Romerne indtager Hellas. Med indtagelsen af Hellas indledes en proces, hvor græsk kultur indgår i en frugtbar syntese med den romerske.
- 27 f. Kr. Octavian får tilnavnet Augustus, der betyder den ophøjede. Med Augustus indledes en periode på omkring 200 år, der præges af velstand og fred. Man taler om Pax Augusta (Augustus' fred) eller Pax Romana (den romerske fred). Med tiden optager det latinske sprog mange ord og begreber fra græsk.

- 50-311 e.Kr. Kristendommen udbredes langsomt over store dele af Romerriget, men de kristne forfølges, da de mentes at udgøre en trussel for det romerske samfund. Nogle kristne fik valget mellem at afsvære troen eller blive henrettet. De kristne, der på den måde døde for deres tro, kaldes martyrer, dvs. vidner, der med livet som indsats har aflagt vidnesbyrd om deres tro på Kristus.
- 311 De kristne får trosfrihed, og kejser Konstantin den Store indleder et samarbejde mellem den romerske stat og den kristne kirke.
- 392 De hedenske templer lukkes.
- 395 Romerriget deles i Det Vestromerske Rige og Det Østromerske Rige. Det Østromerske Rige med hovedstad i Konstantinopel (vore dages Istanbul) består til 1453, medens Det Vestromerske Rige hurtigt går til grunde på grund af et pres fra Centraleuropa.
- 476 Germaneren Odoaker afsætter den sidste romerske kejser, der hed Romulus Augustulus. Dette betegner afslutningen på Det Vestromerske Rige.

Mellem oldtid og middelalder

- c. 525 Benedikt grundlægger sin munkeorden i Subiaco øst for Rom, men flytter kort efter med sine munke til Monte Casino i Syditalien. Medlemmerne af ordenen kaldes efter dens stifter benediktinere. Denne munkeorden opspaltes senere i flere grene; en af de kendteste er cistercienserne.
- 622 Islam grundlægges af araberne Muhammed.
- 700-1000 Araberne angriber Europa fra syd, medens vikinger angriber fra nord. Det gamle Europa befinder sig i en kaotisk tilstand, men kulturen overlever i fjerne klostre på bl.a. en ø som Irland.
- 800 Karl den Store kronet til kejser i Rom. Karl den Store forsøger – delvist forgæves – at opbygge et bolværk mod araberne, der er i færd med at angribe Syditalien og Spanien.
- c. 960 Harald Blåtand lader sig som den første danske konge døbe. I løbet af de følgende 150 år bliver Danmark et kristent land.

Middelalderen

- 1000 Vesteuropa rejser sig efter de kaotiske århundreder mellem oldtid og middelalder.
- 1200 Højmiddelalder. Overalt bygges der prægtige kirker og klostre. Perioden præges af velstand, men også nogen uro, bl.a. på grund af kætternes kritik af den katolske kirkes rigdomme.
- 1223 Frans af Assisi får pavens godkendelse af sin nye munkeorden, der ofte kaldes franciskanere efter ordenens grundlægger. På dansk kaldte man dem også gråbrødre efter kuttens grå farve.
- 1400 Osmannerne (muslimer fra østen) begynder deres angreb på Balkan, og i 1453 har de indtaget Konstantinopel. Dette betegner afslutningen på Det Østromerske Rige.

Renæssance og reformation

- 1400 Renæssancen begynder i Italien, bl.a. som et resultat af et velstillet norditaliensk borgerskab, der byder de grækere velkommen, som flygter for osmannerne.
- 1536 Reformationen i Danmark betyder et brud med ikke alene den katolske kirke, men også med kulturen i Sydeuropa.

Nyeste tid

- 1800 Oplysningstid, romantik og begyndende nationalisme i hele Europa.
1849 Grundloven – Danmark får en demokratisk forfatning.
2003 Her sidder vi i lokale 72 på TG

II. Sproget som menneskets særlige kendetegn

At mennesket på mange måder ligner andre levende væsener, er åbenbart for alle. Men er der nogle områder, hvor mennesket har særlige evner? Hvad gør et menneske til et menneske?

Det spørgsmål stillede allerede oldtidens grækere. En af de første til at besvare spørgsmålet er den græske filosof Aristoteles (384-322 f.Kr.). Mennesket er et *zoon politikon*, et politisk væsen, og med det mente han, at det er et væsentligt træk ved menneskets natur at danne samfund, polis.

De stoiske filosoffer gik et skridt videre. En af stoikerne er den romerske filosof Seneca (4 f. - 65 e. Kr.). I et brev til vennen Lucilius skriver Seneca, at mennesket er et *animal rationale*, dvs. et dyr med evnen til at tænke og tale (ratio = tanke og tale). Sproget bliver således den egenskab, der adskiller mennesket fra de andre dyr. For sproget er det redskab, vi bruger til at tænke (= tale med os selv) og til at samtale med andre.

Den evne er ikke voldsomt gammel i verdenshistorisk perspektiv; den er først fuldt udviklet hos *homo sapiens* for omkring 50.000 år siden.

III. Alverdens sprog

Der findes flere tusind sprog, men langt størstedelen af disse sprog tales kun af nogle få tusinde mennesker og mangler derfor et egentligt skriftsprog.

Mange sprog er beslægtede, dvs. de har en fælles oprindelse. Det er således muligt at inddele mere end 90% af alverdens sprog i sprogfamilier, der underinddeles i sprogklasser, sprogstammer og sproggrene (som den mindste enhed kaldes).

Den største sprogfamilie er:

I. Den indoeuropæiske sprogfamilie. Den kaldes således, fordi den findes både i Indien og Europa. Den indoeuropæiske sprogfamilie underinddeles i:

1. Den germanske sprogklasse, der atter underinddeles i flere sprogstammer (f.eks. østgermansk), og disse sprogstammer underinddeles i sproggrene (f.eks. den nordiske).
2. Den keltiske sprogklasse, der underinddeles i den gæliske og den britanniske sprogstamme. Den keltiske sprogklasse findes ikke længere.
3. Den italiske sprogklasse, der underinddeles i den østitaliske og den vestitaliske sprogstamme. Latin er en gren af den østitaliske sprogstamme.

Ved oldtidens slutning blev latin splittet op i de romanske sprog med 6 grene: italo-sardisk, hispano-romansk (spansk og portugisisk og galicisk), gallo-romansk (provençalsk og fransk), rætoromansk (sydøstlige Schweiz og nordøstlige Italien), dalmatinsk (i Dalmatien, nu uddødt) og rumænsk.

4. Den hellenske sprogklasse med den makedonske og græske sprogstamme.
5. Den baltiske sprogklasse, hvor kun litauisk endnu er i brug.
6. Den slaviske sprogklasse. Den underinddeles i den sydslaviske sprogstamme (med en

- bulgarsk og jugoslavisk gren), den vestslaviske sprogstamme (med bl.a. polsk og tjekko-slovakisk), og i den russiske sprogstamme (med storrussisk, ukrainsk og hviderussisk).
7. Den albanske sprogklasse, der kun omfatter albansk.
 8. Den armenske sprogklasse, der ligeledes kun omfatter et sprog, armensk.
 9. Den iranske sprogklasse, der underinddeles i den vestiranske sprogstamme (med bl.a. oldpersisk og kurdisk), den østiranske sprogstamme (med bl.a. afgansk og ossetisk).
 10. Den indiske sprogklasse. Oldindisk havde to dialekter, vedisk og sanskrit. Nyindisk omfatter et meget stort antal sprog, der tilsammen tales af 500 millioner mennesker.

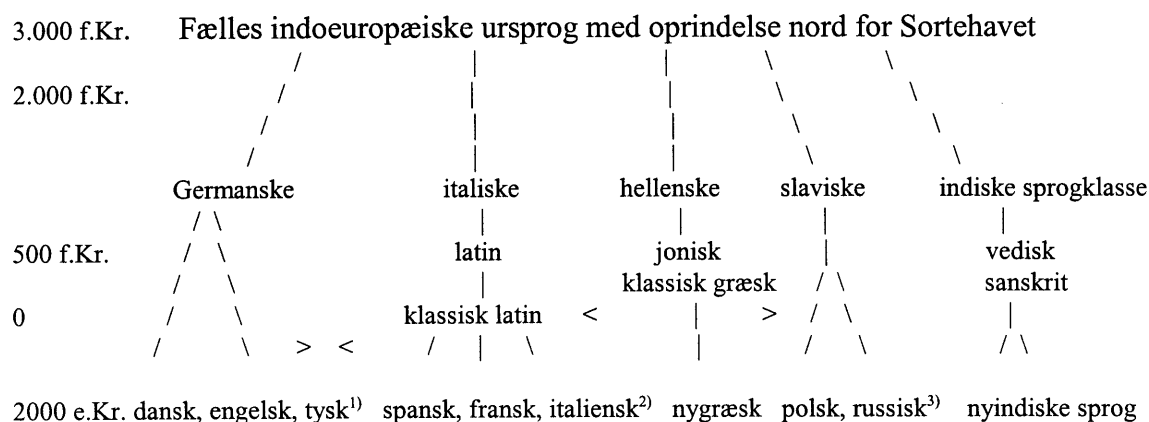
Foruden disse sprogklasser har der været andre indoeuropæiske sprog, som enten er uddøde eller kun findes som enkelte sprogrester. De øvrige sprog i verden inddeles i følgende sprogfamilier:

- II. Den kamito-semitiske sprogfamilie** med bl.a. koptisk, hebræisk og arabisk.
- III. Bantu-sprogfamilien**, der omfatter en række afrikanske sprog.
- IV. Den uraliske sprogfamilie**, der bl.a. omfatter finsk og ungarsk.
- V. Den altaiske sprogfamilie**, der bl.a. omfatter tyrkisk og nogle mongolske sprog.
- VI. Den sino-austriske sprogfamilie**, der bl.a. omfatter tibetansk og kinesisk

De 6 nævnte sprogfamilier omfatter mere end 90% af jordens befolkning. De øvrige 10% benytter en række sprog, der er isoleret til enkelte områder; det gælder f.eks. et sprog som japansk.

IV. Sprogenes indbyrdes sammenhæng

Lidt forenklet kan man opstille følgende oversigt over de indoeuropæiske sprogs sammenhæng og udvikling:

Arveord og låneord

Et ord, som man kan følge tilbage til dets oprindelse i det fælles indoeuropæiske sprog, kaldes

1. Også norsk, svensk og hollandsk tilhører den germanske sprogklasse.
2. Hertil kommer portugisisk, rætoromansk og rumænsk.
3. Også bulgarsk, serbokroatisk og slovensk er blandt de sprog, der tilhører den slaviske sprogklasse.

et *arveord*, da det ligesom er gået i arv fra slægt til slægt. Ordene *fader* og *moder* er eksempler på danske arveord.

Arveordene på de indoeuropæiske sprog har ofte en stadig synlig lighed med hinanden, og det skyldes den fælles oprindelse for omkring 5.000 år siden. Det oprindelige fællessprog anvendtes af nogle folkeslag nord for Sortehavet omkring 3.000 f.Kr. Sammen med store folkevandringer omkring 2.000 f.Kr. blev dette fællessprog spredt til store dele af Europa og Indien: Efterfølgende nedgangsperioder med manglende indbyrdes samkvem er årsag til, at det oprindelige fællessprog udviklede sig lokalt på forskellige måder. Ordet for *moder* genfindes således på alle indoeuropæiske sprog: oldnordisk *módir*, latin *mater*, græsk *mater*, oldslavisk *mati* og sanskrit *mata*.

Men arveord slår ikke til, når man er inde i en kulturel udvikling. I den situation må man låne ord fra de kulturer, man får sine idéer fra, og sådanne ord kaldes derfor *låneord*. Størstedelen af låneordene på de europæiske sprog er af græsk eller latinske oprindelse, ikke mærkeligt, når man tænker på, at Europas kulturelle rødder findes i oldtidens Hellas og Rom.

Ofte er det sådan, at ord, der betegner noget praktisk og konkret, er af latinsk oprindelse, medens ord, der betegner en videnskab eller samfundsform, er af græsk oprindelse. Denne fordeling mellem græske og latinske ord skyldes, at videnskaberne havde deres oprindelse i oldtidens Hellas, medens latin var det sprog, man benyttede som internationalt sprog inden for både videnskab og kirke helt frem til 1800-tallet.

Denne fordeling mellem ord af græsk og latinsk oprindelse viser sig f.eks. inden for lægevidenskaben, hvor man benytter latinske ord til at betegne legemsdele, f.eks. *pulmones* (lunger), *jecur* (lever), *pes* (fod), medens sygdomme i samme legemsdele betegnes med græske ord, f.eks. *pneumonia* (lungehindebetændelse), *hepatitis* (leverbetændelse) og *podagra* (gigt i foden).

En stor del låneord blev optaget i det danske sprog allerede ved middelalderens begyndelse, da munkene bragte kristendommen til Danmark. Sådanne gamle låneord kan derfor være slidt så meget ned, at man ikke umiddelbart kan erkende, at der er tale om et låneord. Det gælder f.eks. ordene *kirke* (fra græsk: *kyriake* = *herrens hus*), *præst* (fra græsk: *presbyteros* = *den ældre*) og *degn* (fra græsk: *diakonos* = *en tjener*).

Andre låneord er af nyere oprindelse og derfor mindre nedslidte. Det gælder f.eks. *astronaut* (fra græsk: *astron* = *stjerne*, *nautes* = *sømand*) og *computer* (fra latin: *com-puto* = *tæller sammen*, *beregner*).

Adskillige låneord er indgået i dansk via andre sprog som tysk, fransk og engelsk. Det gælder f.eks. ordet *kok*, som kommer fra tysk, men tysk har i sin tid fået ordet fra det latinske ord *coquus*.

Oversættelselån

Ved siden af *arveord* og *låneord* har sprogene en række *oversættelselån*, dvs. ord, der nok er oprindelige arveord, men som dækker et begreb fra et andet sprog. Ordene *folkestyre* og *næstekærlighed* er således oversættelselån, der gengiver indholdet af de græske begreber *demokratia* og *agape*.

Også navnene på vore ugedage er gamle oversættelselån. I senantikken opkaldte romerne ugens 7 dage efter de 7 planeter, der bar navn efter sol og måne samt 5 vigtige guder. Den første dag kom til at hedde *dies Solis* (solens dag) og de efterfølgende dage *dies Lunae* (månens dag), *dies Martis* (Mars' dag), *dies Mercurii* (Merkurs dag), *dies Iovis* (Jupiters dag), *dies Veneris* (Venus' dag) og *dies Saturni* (Saturns dag).

De romanske sprog har i vidt omfang videreført de latinske benævnelser. Mandag hedder således på italiensk *lunedì* og de efterfølgende dage *martedì*, *mercoledì*, *giovedì*, *venerdì*, medens lør-

dag og søndag har fået kristne navne, *sabbato* (fra hebræisk) og *dominica* (latin for Herrens dag).

Nordboerne overtog 7-dages ugen, men valgte at opkalde ugedagene efter de guder i den nordiske mytologi, der nærmest svarede til de romerske guder. Solens dag blev ganske enkelt til søndag, månens dag til mandag. Mars' dag skiftede navn til Tyrsdag > tirsdag (Tyr er en nordisk krigsgud).

Der skal således ikke megen fantasi til at finde de nordiske gudenavne bag onsdag, torsdag og fredag. Alene lørdag fik et nordisk navn uafhængigt af romernes navngivning af ugens syv dage. For *lørdag* betyder *vaskedag*. Englænderne har dog fastholdt *dies Saturni* i deres *satur-day*.

V. Det græske alfabet

Omkring 725 f.Kr. mødte grækerne fønikerne, der havde et alfabet, som alene bestod af konsonanter. Grækerne forbedrede dette alfabet ved at supplere med vokaltegnene: α, ε, ι, ο, υ. Senere indførtes også η og ω.

Således blev der skabt et praktisk alfabet, og det fandtes i flere versioner, bl.a. en østgræsk og en vestgræsk. Romerne overtog det vestgræske alfabet og skabte derved det latinske alfabet. Det er det alfabet, som vi stadig anvender.

I sin klassiske udformning ser det græske alfabet således ud. Først kommer det store, så det lille bogstav, derpå bogstavets nærmeste lydverdi i det latinske alfabet og endelig det græske navn for bogstavet.

A α a alpha	H η ê êta	N ν n ny	T τ t tau
B β b beta	Θ θ th theta	Ξ ξ x xi	Υ υ y ypsilon
Γ γ g gamma	Ι ι i iota	Ο ο o o mikron	Φ φ ph phi
Δ δ d delta	Κ κ k kappa	Π π p pi	Χ χ kh khi
E ε e epsilon	Λ λ l lambda	Ρ ρ r ro	Ψ ψ ps psi
Z ζ z zeta	Μ μ m my	Σ σ,ς s sigma*	Ω ω ô o mega

* ζ anvendes sidst i et ord, ellers σ.

VI. Om det græske sprog

Græsk er et indoeuropæisk sprog, og det svarer på mange måder til latin. Græsk har dog kun 4 kasus. Følgende viser 1. og 2. deklination i singularis.

1. deklination		2. deklination	
substantiv	bestemt artikel	substantiv	bestemt artikel
nom. τιμή, ære	ἡ	λόγος, ord, tale, viden om	ὁ
akk. τιμήν	τήν	λόγον	τόν
dat. τιμῇ	τῇ	λόγῳ	τῷ
gen. τιμῆς	τῆς	λόγου (ου=u)	τοῦ (οῦ=u)

Her følger indledningen til 1. Mosebog (= Genesis) i den græske oversættelse af Det Gamle Testamente, som kaldes Septuaginta, da opgaven med at oversætte Det Gamle Testamente fra hebræisk til græsk ifølge traditionen blev overdraget til 70 oversættere (Septuaginta = 70).

Γένεσις

Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκευάστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. Καὶ εἶπεν ὁ θεός, Γενηθήτω φῶς. Καὶ ἐγένετο φῶς. Καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ὅτι καλόν."

Gloser til Genesis

γένεσις, f 3, skabelse
 ἐν, præp. m. dat., i
 ἀρχή, f 1, begyndelse, styre
 ἐποίησεν, skabte
 θεός, m 2, gud
 οὐρανός, m 2, himmel
 καί, konj., og
 δέ, konj., og, men

γῆ, f 1, jord
 δε, og
 ἦν, var
 ἀ-όρατος, adj., uendelig
 ἀ-κατασκευάστος, uden orden
 σκότος, n 3, mørke
 ἐπάνω, præp. m. gen., ovenover
 ἄβυσσος, f 2, afgrund, urdybet
 πνεῦμα, n 3, ånd

ἐπεφέρετο, svævede over
 ὕδωρ, ὕδατος, n 3, vand
 εἶπεν, sagde
 γενηθήτω, lad der blive
 φῶς, φωτός, n 3, lys
 ἐγένετο, der blev
 εἶδεν, så
 ὅτι, konj., at
 καλός, adj., smuk

VII. Eksempler på låneord

Nedenfor findes en række danske (og internationale) låneord, som er lånt fra enten græsk (gr) eller latin (la). Nogle af ordene er sammensatte, andre er usammensatte. Ved hjælp af den efterfølgende gloseliste kan man selv finde ud af ordenes oprindelige betydning. Er man kreativ, vil man desuden selv kunne danne flere låneord ud fra gloselisten.

akva-dukt (la)	grafo-log (gr)	mon-arki (gr)	rektor (la)
akro-polis (gr)	gymnasium (gr)	mono-gami (gr)	regering (la)
an-arki (gr)	gymnastik (gr)	mono-log (gr)	student (la)
anti-tese (gr)	gynæko-log (gr)	mono-teisme (gr)	studium (la)
antropo-logi (gr)	hetero-fil (gr)	navigere (la)	sym-biose (gr)
a-patisk (gr)	hetero-gen (gr)	nekro-log (gr)	sym-patisk (gr)
aristo-krati (gr)	hier-arki (gr)	nekro-pol (gr)	sym-foni (gr)
arkæo-logi (gr)	homo-fil (gr)	homo-fil (gr)	syn-tese (gr)
a-teist (gr)	homo-gen (gr)	homo-gen (gr)	tele-fon (gr)
auditorium (la)	jurist (la)	peri-skop (gr)	tele-graf (gr)
audiens (la)	kalli-grafi (gr)	politik (gr)	tele-pati (gr)
bio-grafi (gr)	kommunal (la)	poly-gami (gr)	tele-skop (gr)
bio-logi (gr)	kommune (la)	poly-teisme (gr)	tele-vision (gr+la)
demo-grafi (gr)	kommun-isme (la)	pro-log (gr)	teo-logi (gr)
demo-krati (gr)	laborant (la)	pro-tese (gr)	teo-krati (gr)
fil-antrop (gr)	laboratorium (la)	psyk-iater (gr)	universitet (la)
filo-log (gr)	mega-fon (gr)	psyko-log (gr)	via-dukt (la)
filo-sof (gr)	mikro-fon (gr)	psyko-pat (gr)	øko-logi (gr)
geo-log (gr)	mikro-skop (gr)	pæd-agog (gr)	øko-nomi (gr)
geo-graf (gr)	mis-antrop (gr)	pæd-iater (gr)	

Nedenfor følger de oprindelige græske og latinske ord, der indgår i ovennævnte fremmedord som sproglige byggeklodser. Bemærk, at græsk -th- bliver til dansk -t-, græsk -ai- bliver til dansk -æ- og græsk -oi- til dansk -ø-. Latinsk -c- bliver ofte til dansk -k-; det samme gælder latinsk -q- .

a- / an- (gr), uden	gyne , stamme: gynaik (gr), kvinde	oikos (gr), hus
ago (gr/la), fører, leder	heteros (gr), anderledes, modsat	pais , stamme: paid, (gr), barn
akros (gr), høj, top, spids	hieros (gr), hellig, præst	pathos (gr), oplevelse, følelse, lidelse, sygdom
anti (gr), imod	homoios (gr), ensartet, af samme art	peri (gr), omkring
antropos (gr), menneske	iater (gr), læge	polis (gr), by, stat
aqua (la), vand	-isme , stræben og ønske efter en tilstand	polys (gr), meget, mange
aristos (gr), bedst, rigest	iura (la), love	pro (gr/la), for, foran, i stedet for
arke (gr), oprindelse, styre	kalos (gr), smuk, skøn	psyke (gr), sjæl
arkaios (gr), gammel, oprindelig	kratos (gr), magt	rego (la), styrer, leder
audio (la), hører	laboro (la), arbejder	skopeo (gr), ser
bios (gr), liv	logia (gr), viden, studiet af	sofia (gr), visdom
communis (la), fælles	logos (gr), ord, tale, viden om	studeo (gr), er ivrig, er videbegærlig
demos (gr), folk	-log (gr), en med forstand på	syn- /sym- (gr), sammen
ductus (la), ledning, overførsel	megas (gr), stor	tele (gr), fjern
filo (gr), holder af, interesserer mig for	miseo (gr), hader	teos (gr), gud
fone (gr), lyd	mikros (gr), lille	tesis (gr), opstilling, stilling
gamos (gr), ægteskab	monos (gr), alene, én	universus (la), hel, alt
ge (gr), jord	navis (la), skib	via (la), vej
genos (gr), art, type	nekros (gr), lig (en død)	visio (la), syn
grafia (gr), skrift, beskrivelse	nomos (gr), lov, orden, styre	
gymnos (gr), nøgen		

* * * * *